

Dansa de Sant Antoni - Ball de Plaça

Caldes de Montbui

Ubicació

Comarca: Vallès Oriental
Lloc/Adreça: Plaça del Lleó, s/n
Alçada: 206

Coordenades:

Latitud: 41.6346
Longitud: 2.16195
UTM Est (X): 430199
UTM Nord (Y): 4609547

Classificació

Número de fitxa 08033 - 185
Àmbit: Patrimoni immaterial
Tipologia Música i dansa
Estil / època: Contemporani
Segle XIX-XX
Estat de conservació Bo
Protecció Inexistent
Accés Restringit
Ús actual: Lúdic
Titularitat Pública
Titular: Ajuntament de Caldes de Montbui (Pl. de la Font del Lleó, 11)
Autoria de la fitxa Laura Bosch Martínez
Data de registre de la fitxa: dl., 01/12/2008 - 01:00

Descripció

Dansa cerimoniosa, breu i severa qualificada d'entrada de ball. La tècnica de la dansa original es desenvolupa en la distribució circular de les sis parelles que passegen amb solemnitat al voltant de la plaça durant la primera part de la melodia. Seguidament, les sis parelles s'encaren i es deixen de les mans per iniciar un moviment de ziga-zaga. Les noies comencen "peonant" cap endins i els nois cap enfora, obrint i tancant els braços de forma arquejada, mentre els peus marquen passets i saltirons puntejats al compàs de la música. La dansa acaba amb un rístol i es continua amb un ball rodó relliscat. Les sis parelles es tornen a encarar i fan un punteig més saltat i puntejat que el primer i acaben així la segona pavana. Amb els anys, la dansa va anar perdent el seu aire cerimoniós fins al punt de només ser reconeguda pel popular "tira-li-tira-li". Des de l'any 1976 enmig de la ballada de Sant Antoni, hi actua una colla de sis parelles anomenat grup folklòric que rememora la tècnica i la indumentària de l'antiga dansa i hi incorpora novetats, en considerar-se una dansa viva. La resta de participants ballen una versió de la dansa més simplificada. La música és coneix amb el nom de "tira-li, tira-li".

Observacions:

(Continuació història)

Per poder ballar el dia de Sant Antoni cal que tots els nois interessats s'apunten el dilluns de la mateixa setmana i assisteixin amb la parella corresponent als assajos que des del dimarts fins al dissabte s'organitzen al vespre per ensenyar-los la dansa. Des dels anys seixanta, diferents persones de Caldes, de forma voluntària, ensenyen a ballar. La primera persona de la qual es té record fou en Jaume Serra, continuant en Pere Tura, la M. Àngels Serra, Vicenta Pallarès, Pepita Badia, M. Carme Navarro, Joan Solé, Imma Serra, M. Carme Laglera, M. Alba Ambrós així com alguns membres de l'Esbart Dansaire de Caldes. De Catalunya, només dos pobles conserven i utilitzen encara la música pròpia de la dansa de Sant Antoni: Sant Feliu de Codines i Caldes de Montbui. Una de les instrumentacions més antigues és la de Joaquim Serra, de la qual no es coneix data. Antigament, la part musical de la festa de Sant Antoni anava a càrrec de l'orquestra local, Els Trobadors, i així, la dansa del Ball de Plaça era interpretada pels mateixos fins que desaparegué l'orquestra. En contractar les diferents orquestres, cada any hi havia la dificultat que no coneixien musicalment el ball. Aquest fet i l'augment considerable de colles de balladors que es va produir a partir dels anys 1970, varen ser els condicionants perquè la Junta de la Facultat decidís encarregar una nova instrumentació i l'enregistrament de la música de la dansa actual de Sant Antoni a una orquestra per a fer-ne el suport amb el nom de "tira-li, tira-li", adequat al nombre de dansaires que tingués cada una de les colles. Així doncs, per a una colla de vint-i-quatre parelles s'utilitza un enregistrament amb una tirada de dotze "tira-li, tira-li", que dona per fer tota una volta saltant una parella.

Història

L'origen d'aquesta dansa és diferent al que actualment es coneix. Segons Joan Amades, aquesta dansa es ballava el dia de l'Aplec dedicat a la Verge del Remei que es celebrava el segon diumenge d'octubre, a la mateixa plaça. Una dansa cerimoniosa, breu i severa qualificada d'entrada de ball i que és de suposar que constituïa el preludi d'un posterior repertori de danses tradicionals de les que actualment no se'n té constància. Si bé en un principi no tenia cap relació amb la celebració de la festa dels traginers i pagesos, el relleu que va anar prenent la diada de Sant Antoni Abat al municipi de Caldes va fer que s'hi incorporés. De mica en mica, la dansa va anar deslligant-se de les seves formes originàries, derivant cap un ball més senzill i menys cerimoniós, canviant-ne fins i tot el seu nom fins arribar al conegut Ball de Plaça actual. L'entrada de Ball era ballat amb aire senyoriol per la gent més distingida de la població, casats o fadrins, escollits per les pavordesses de l'altar de Sant Antoni de l'església parroquial. Pel que fa al vestuari, antigament els balladors lluïen un vestit de drap negre amb barret rodó, que es va canviar després pel barret de copa. Les noies portaven un vestit de seda negra i una mantellina blanca apuntada de forma plana al cap, caient solta

esquena vall. Amb el pas de les dècades la indumentària va anar variant, però en tot moment el barret i la mantellina s'han conservat com a elements tradicionals i imprescindibles per a ballar la dansa. Des de sempre, segons les referències escrites, el ball de Plaça es feia a la tarda de la festa. La colla de balladors es concentraven a un local de la població i des d'allà, en comitiva i encapçalada per un agutzil, es dirigien cap a la plaça. Després de la dansa, les sis parelles gaudien d'un refrigeri i, acte seguit, repetien la ballada, en la qual tothom qui volgués podia prendre part. L'evolució de la festa, així com el seu caire popular, va fer que cada cop fossin més els calderins que volien sortir a ballar la dansa. Per aquest motiu, en les últimes dècades, la ballada de la festa de Sant Antoni Abat, s'ha organitzat en diferents colles, per edats, que ja durant els dies anteriors a la celebració es reuneixen per assajar la dansa derivada en el conegut Ball de Plaça.

Si bé fins a la dècada dels seixanta, setanta el normal era que el dia de la festa de Sant Antoni només ballessin dues colles, una anomenada dels petits i l'altra la dels portabanderes, durant la dècada dels setanta als vuitanta hi va haver un gran interès popular per ballar la dansa i va augmentar considerablement el nombre de les colles participants. És també a finals d'aquesta mateixa dècada que en acabar la ballada de la colla dels més grans, encapçalada pels portabanderes, s'instaurà el fet que després s'hi incorporés una colla "dels casats" en què tots els que havien ballat anteriorment podien tornar-ho a fer amb una persona casada, fet que dona encara avui un acabament simpàtic i entranyable a la ballada de la tarda de Sant Antoni. És a la dècada dels vuitanta als noranta quan s'assoleix la màxima participació en el ball de plaça. S'arriben a formar fins a sis colles de diferents edats, començant per la dels més menuts fins a sis anys i acabant amb la dels portabanderes. Bona part d'aquests anys se sobrepassen la xifra de dues-centes parelles. A partir dels anys noranta, el nombre de parelles oscil·la entre les cent-vint, cent-trenta i s'estabilitza en cinc el nombre de colles participants, més la coneguda popularment com la des casats. El ball de plaça sempre es balla un cop a l'any i a la plaça del Lleó. En tota la història recent de la ballada només en tres ocasions, l'any 1982, 1988 i 1992, no fou possible a causa de la pluja, traslladant-se al pavelló esportiu.

Bibliografia

- AMADES, J. (1987). Costumari Català. El curs de l'any. Volums I,II,III,IV, V. Salvat editores. Barcelona
- AMADES, J. (1969). Folklore de Catalunya (Costums i Creences. Ed. Selecta, S.A. Barcelona
- CANALS, Andreu (1986). Vida i afeccions del nostre poble. La festa de Sant Antoni Abat.
- SOLÈ, Mercè (1998). Festa de Sant Antoni Abat. 125 anys de tradició. De 1873 a 1998. Servei de Publicacions Thermàlia. Museu de Caldes de Montbui. Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Ed. Mirador.
- TRICUERA MESTRE, Laura (2006). L'Abans. El Vallès Oriental. Caldes de Montbui. Recull Gràfic 1870-1965. Ed. Efadós, S.L.

